

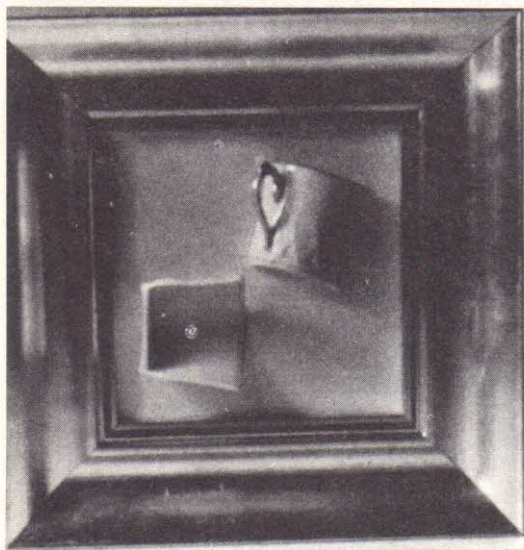
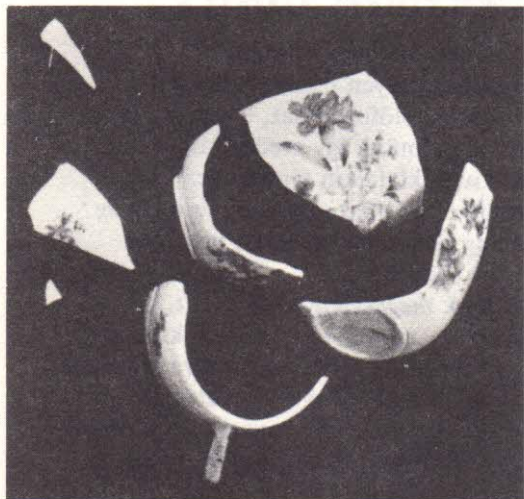
MOZGÓ VILÁG / 1980 SZEPTEMBER

Törés

...ami van, széthull darabokra."

József Attila

Darabokra tört egy csésze. Levetem. Bosszantó az ügyetlenségem; nekikászálódok, hogy a használhatatlanná vált edény cserepeit összekotorjam, és kidobjam a szemétkébe. Míg felmérem, mennyire hulltak széjjel, azon kapom magam, hogy (illő) lelkifurdalás helyett rácsodálkozom a látványra. Az eltört csésze bármikor behelyettesíthető a széria egy másik, ép példányával, de ezek a *töredékek pótolhatatlanok*. Alakjuk, helyzetük egyszeri, ismételtelhetetlen.

Ha ezt a kis balesetet az imént filmre veszi valaki, maradt volna róla dokumentumom. Most csak a végkifejletét fényképezhetem le. Vagy miért ne őrizhetném meg így, ahogyan van, cserépként? Legalább plasztikusan rögzíti a megtörtént eseményt. E tényanyagot akár *dokumentum-kerámiának* is hívhatom, hiszen: felismerni a készen talált anyag formáját – a szociográfia, a dokumentumirodalom titka se más.

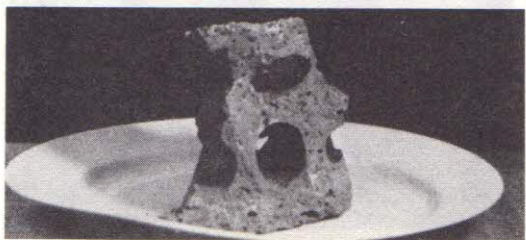
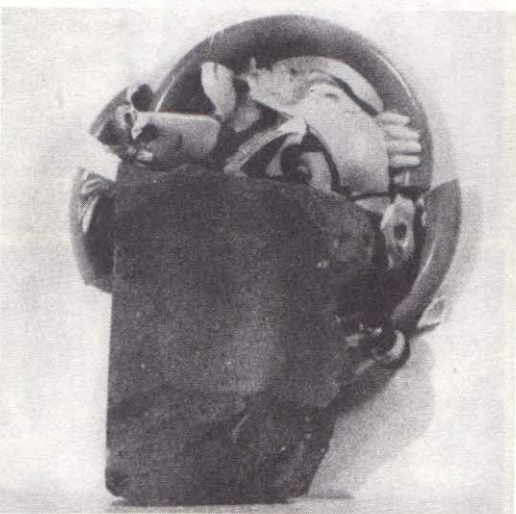
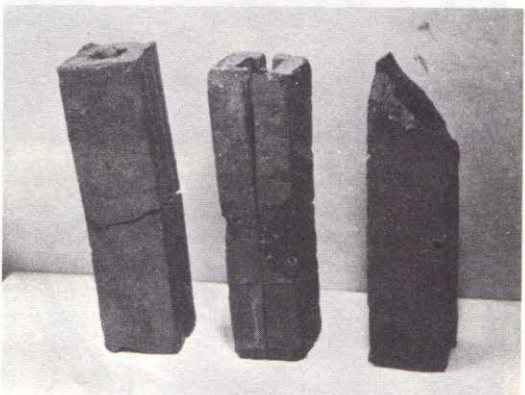
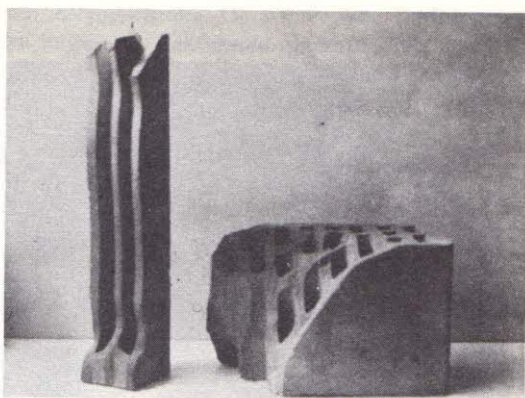
Miért ne lehetne a kerámiaművészet *nyersanyaga* bármilyen kerámiaanyag, bármilyen állapotban és minőségben, kivétel és feltétel nélkül? A *kiégetett* agyag is, a „kész” kerámia? Csorbíthatom, törhetem, csiszolhatom, ragaszthatom, újra- (és túl-) égethetem. Tovább alakítható mindenkor. Nincs végleges formája semminek – vágja képünkbe minden tört kerámia (szemétre is kerül mindahány) –, továbbá: az egész a résztől, a teljesség a töredéktől, a meglévő a hiányzótól az, ami.

Persze eszem ágában sem volt holmi tört dokumentumot készíteni. De a váratlan, rossz gesztussal nem csupán egy használható edényt tettem tönkre, alkottam is valamit: egy részeire szakadt kerámia tárgyat. *Akaratom ellenére*. Ez az én negatív műalkotásom.

Anyagi értelemben hasznavehetetlen, mint egy éretlen vagy férges vagy rothadt alma, de szellemi értelemben egyáltalán nem az. Vajon az az igaz (kerámia)művészet, amely diadalunkat harsogja az anyag felett, elképzeléseink szakszerű valóra váltását, ugyanakkor botlásaink, bukásaink nyomát gödörbe temeti a szemétkébe? Versenyekből, kiállításainkról, publikációinkból, kereskedelmünkől igen, de az életünkben nem zsűrízhetjük ki balsikerült műveinket.

Kalapácsot ragadok, és lerohanok az utcára. Nem kell messzire mennem, hogy rábukkanjak az első rakás téglára.

Gyermekkoromban sokszor megbámultam a szomszéd kőművesmestert, hogyan törí ketté a tég-

lát: először komótosan körbekocogtatta a kalapácsa élével, majd a tenyerébe fektette és a fokával rácsapott. Többé-kevésbé ott pattant el, ahol akarta. De én nem akarok szakszerűen törni, a kőművessel konkurrálni, nincs szükségem mesterségbeli tudásból többre, mint amennyivel bárki azonnal rendelkezik. Azért vágtam neki, hogy lássam, milyen lesz, nem azért, hogy lássam, amit elképzeltem. A vaktában tört kerámia: *kerámia kézművesség nélkül*, technológiája a technológia hiánya, felejtése mind a tudásnak, mind a tudatlanságnak, elrúgja magától a szakmát.

A törés mindig tabu volt a kerámiaművészetben. Talán az eltört *edény* használati értékvesztése riasztott vissza bennünket, és leszállította szemünkben az azonos anyagú műalkotás értékét is. A múzeumok persze féltve őrzik az ásatásokból előkerült régi és ritka edénytörmeléket, és a hajdani paraszti háztartásban takarékoságból vagy ragaszkodásból a drótozott, foltozott cserépedényt is megbecsülték, tovább használták: a fekenén lyukas köcsögöt locsolásra, az elrepedt főzőfazekat tárolásra, az erősen csorbult tányért kutya, macska, csirke ivó-evő edényének, a töröttet gyermekjátéknak. A cserépdarabok kötőanyagként szolgáltak faltapasztásnál és kemenceépítésnél. De csak szabályt erősítő kivételként fordult elő, hogy a japán Hon'ami Kóecu (1558–1637) aranylakkal ragasztott teácsészéjét vagy az amerikai Peter Voulkos (sz. 1924) epoxigyantával ragasztott táját egyenértékűnek tarttuk az éppel. És csak a kerámiaművészetben kívül, egyes technikájú képzőművészeti alkotások részeként, egyéb anyagokkal kombinálva találkozunk néha tört tányérral (Julian Schnabel), bögrével és aljjal (Martha Holt), csempével (Jean-Pierre Raynaud).

A kerámia bizony törik. Miért ne lehetne ezt a hátrányát előnyére fordítani, s épp oly természetes-séggel használni fel formálására, mint a korongozást, a felrakást, a mintázást, az öntést?

Kézbe veszek egy üreges téglát. Külső és belső felszíne sima, síkjai szabályosak: a gépen átsajtolt, majd a metsződróttal felszabdalt nedves agyag viselkedését őrzi. Azt is mondhatnám, elidegenedett énjét színleli, mint formába fagyott jég a vizét. A törés „elszólja”, leleplezi tűzben átváltozott természetét. Szét kell verni a sóbálványt, hogy felfedezzük kristályait.

A törés nemcsak a téglá pozitív hasábját csonkítja meg, hanem megbontja a lyukak negatív formarendszerét is. A rendszert magát persze nem tudja megváltoztatni. Csupán torzót csinál belőle, megtöri párhuzamos szerkezetét, nem funkcionálhat többé rendeltetésének megfelelően. A sokszorosított gyári termék így teljesül élővé, egyedivé – a pusztu-

